

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет управління персоналу, соціології та психології
Кафедра педагогіки та психології**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «ЕКОНОМІЧНА ТА
СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»**

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему «ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН ОСІБ ІЗ
РІЗНИМ РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ ТА ТИПОМ ЛОКУСУ
КОНТРОЛЮ»**

Здобувачки Жернової Дар'ї Андріївни

(підпис)

Науковий керівник: к.психол.н. Колесніченко Л.А.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною
комісією (ЕК) з атестації здобувачів вищої освіти**

Завідувачка кафедри: доктор педагогічних наук, професор
Артюшина Марина Віталіївна

(підпис)

Київ-2026

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет управління персоналу, соціології та психології

Кафедра педагогіки та психології

Освітньо-професійна програма «Економічна та соціальна психологія»

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія
спеціалізація Економічна та соціальна психологія

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
_____ Л.А. Колесніченко
(підпис) (ініціали, прізвище)
2025р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри педагогіки
та психології
_____ М.В. Артюшина
(підпис) (ініціали, прізвище)
2025 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

студенту Жерновій Дар'ї Андріївні

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «Особливості міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «27» жовтня 2025р. №1732-ст.

Бакалаврська дипломна робота виконується на матеріалах вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичних даних, а також Інтернет-джерелах з теми дослідження.

План бакалаврської дипломної роботи

Розділ 1	Теоретико-методологічні засади дослідження міжособистісних взаємин, тривожності та локусу контролю
-----------------	--

Розділ 2	Емпіричне дослідження особливостей міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю
Об'єкт дослідження:	міжособистісні взаємини особистості
Предмет дослідження:	взаємозв'язок рівня тривожності, типу локусу контролю та особливостей міжособистісних взаємин особистості
Мета бакалаврської дипломної роботи:	виявити особливості міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю

Конкретні завдання, які студент повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення проблеми тривожності, локусу контролю та міжособистісних взаємин особистості. Розкрити психологічні особливості взаємозв'язку рівня тривожності та типу локусу контролю. Описати основні характеристики міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та локусом контролю
У розділі 2	Емпірично дослідити взаємозв'язок рівня тривожності, типу локусу контролю та особливостей міжособистісних взаємин. Провести інтерпретацію результатів та сформулювати практичні рекомендації щодо оптимізації міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Л.А. Колесніченко

(ініціали, прізвище)

«6» листопада 2025р.

Завдання одержав студент

(підпис)

Д.А. Жернова

(ініціали, прізвище)

«6» листопада 2025р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 48 сторінок, 8 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 26 найменувань, додатки.

«Особливості міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю».

Об'єктом дослідження є міжособистісні взаємини особистості.

Предметом дослідження є взаємозв'язок рівня тривожності, типу локусу контролю та особливостей міжособистісних взаємин особистості.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – виявити особливості міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення проблеми тривожності, локусу контролю та міжособистісних взаємин особистості;
- розкрити психологічні особливості взаємозв'язку рівня тривожності та типу локусу контролю;
- описати основні характеристики міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та локусом контролю;
- емпірично дослідити взаємозв'язок рівня тривожності, типу локусу контролю та особливостей міжособистісних взаємин за допомогою психодіагностичних методик;
- провести інтерпретацію результатів та сформулювати практичні рекомендації щодо оптимізації міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю.

Методи дослідження: для розв'язання визначених завдань було використано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів.

Теоретичні – аналіз, систематизація й узагальнення даних представлених у науковій літературі щодо проблеми тривожності, локусу контролю, міжособистісних взаємин та соціального зв'язку особистості.;

емпіричні – психодіагностичні методики: методика діагностики тривожності Спілбергера, яка містить дві шкали — ситуативної та особистісної тривожності (40 тверджень), що дозволяє визначити як поточний рівень тривожності, так і стабільну особистісну характеристику. Опитувальник рівня суб'єктивного контролю (РСК) за Дж. Роттером, яка застосовується для визначення типу локусу контролю — інтернального або екстернального. Методика діагностики міжособистісних відносин В. Шутца (FIRO-B – Fundamental Interpersonal Relations Orientation–Behavior) у модифікації О. Ю. Береженної та Л. А. Колесніченко, яка дозволяє дослідити

особливості міжособистісних взаємин за параметрами включення, контролю та емоційної близькості; «загальна шкала причетності, з англійської – «General belongingness scale» (GBS) (Malone, Pillow, & Osman, 2012), яка застосовується для оцінки рівня суб'єктивного відчуття соціальної причетності та прийнятності особистості у міжособистісних взаєминах.

Математико-статистичні методи - для обробки даних було застосовано комплекс статистичних методів. На першому етапі перевірялася нормальність розподілу показників за допомогою критерію Шапіро–Вілка. Для аналізу взаємозв'язків між рівнем тривожності, локусом контролю, показниками міжособистісних взаємин і соціального зв'язку використовувався коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Для порівняння груп за рівнем тривожності застосовувався критерій Краскела–Уолліса, а для порівняння груп із різним типом локусу контролю — U-критерій Манна–Уїтні. Також було здійснено розрахунок описової статистики (частоти, відсоткові значення та середні показники) з метою узагальнення отриманих результатів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані практичними психологами, викладачами та кураторами академічних груп у процесі психологічного супроводу студентської молоді, а також для розробки рекомендацій щодо оптимізації міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2025-2026рр.

Рік захисту роботи 2026.

Ключові слова: тривожність, локус контролю, міжособистісні взаємини, соціальний зв'язок, психологічні особливості.

В і д г у к
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету Управління персоналом, соціології та психології
освітньо-професійної програми «Економічна та соціальна психологія»

(прізвище, ініціали)

на тему _____

(назва теми)

1. Актуальність
теми: _____

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: _

3. Наявність самостійних розробок автора

4. Цінність теоретичних висновків та практичних
рекомендацій _____ :

5. Наявність недоліків:

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до
захисту перед ЕК: _____

Науковий керівник _____
(посада, учене звання, науковий ступінь)

(підпис) (прізвище, ініціали)

“ _ ” _____ 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН, ТРИВОЖНОСТІ ТА ЛОКУСУ	
КОНТРОЛЮ	7
1.1. Поняття міжособистісних взаємин у психології та їх основні виміри.....	7
1.2. Психологічні особливості тривожності особистості та її вплив на	
соціальні стосунки	17
1.3. Типи локусу контролю та їх роль у регуляції поведінки та спілкування	
.....	22
1.4. Взаємозв'язок між тривожністю, локусом контролю та міжособистісними	
взаєминами	25
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ	
МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН ОСІБ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ	
ТРИВОЖНОСТІ ТА ТИПОМ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ	29
2.1. Характеристика вибірки та опис психодіагностичних методик	29
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження	32
2.3. Математично-статистичний аналіз результатів дослідження	39
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особистісна тривожність та тип локусу контролю залишаються важливими детермінантами якості міжособистісних взаємин, що безпосередньо впливають на психологічне благополуччя, соціальну адаптацію та ефективність життєдіяльності людини.

У сучасних соціально-психологічних умовах, які характеризуються високим рівнем невизначеності, стресу та соціальних трансформацій, спостерігається зростання тривожності й зміни у суб'єктивному відчутті причетності до соціальних груп. Це робить дослідження зв'язку між рівнем тривожності, типом локусу контролю та особливостями міжособистісних відносин особливо актуальним для сучасного українського суспільства, оскільки зазначені чинники визначають успішність комунікації, стабільність соціальних зв'язків і психологічну стійкість особистості. Взаємодія цих двох психологічних параметрів істотно позначається на стилі міжособистісних стосунків, причетності до групових процесів, довірі та здатності до конструктивної комунікації. Дослідження цього взаємозв'язку дозволяє глибше зрозуміти механізми соціальної поведінки та внутрішньої регуляції особистості.

Поняття тривожності вивчали численні психологи, пропонуючи різні підходи до її пояснення: як внутрішньоособистісний конфлікт (З. Фройд), когнітивно-афективну захисну систему (Д. Барлоу), наслідок соціального досвіду та неможливості досягти цілей (А. Адлер), продукт соціальних взаємодій і дитячого страху несхвалення (К. Хорні), історично обумовлений стан невпевненості та самотності (Е. Фромм). Теоретичні підходи до вимірювання тривожності закріплені в роботах Чарльза Д. Спілбергера, який запропонував поділ тривожності на ситуативну й особистісну (State–Trait Anxiety).

Поняття локусу контролю було теоретично сформульоване Дж. Роттером. А от Л. І. Лісова і М. А. Салюк розглядають локус контролю як когнітивну установку щодо можливості впливу на події власного життя.

Сучасна українська дослідниця Л. В. Виноградова інтерпретує локус контролю в контексті метакогнітивного досвіду особистості, наголошуючи на ризиках соціальної дезадаптації за його крайніх проявів.

Міжособистісні взаємини досліджували як зарубіжні, так і українські науковці, розглядаючи їх крізь призму базових потреб (В. Шутц), емоційних зв'язків і прив'язаності (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт), соціального обміну (Дж. Хоманс) та комунікативної взаємодії (Г. Салліван). У межах цих підходів міжособистісні відносини трактуються як результат поєднання емоційних, мотиваційних і когнітивних чинників, що формуються в процесі соціальної взаємодії. Українські вчені (Л. Орбан-Лембрик, Т. Яценко, Н. Чепелєва, Т. Титаренко, Г. Балл, О. Кочарян) акцентують увагу на ролі особистісного розвитку, комунікації, несвідомих процесів та індивідуально-психологічних особливостей у становленні міжособистісних стосунків.

Попри наявність значної кількості праць, присвячених вивченню окремих аспектів тривожності, локусу контролю та міжособистісних взаємин, дослідження, спрямовані на виявлення їх взаємозв'язків і впливу один на одного, залишаються недостатньо розробленими, тому нами і була обрана ця тема.

Об'єкт дослідження - міжособистісні взаємини особистості.

Предмет дослідження - зв'язок рівня тривожності, типу локусу контролю та міжособистісних взаємин особистості.

Мета дослідження: виявити особливості міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі **завдання**:

- здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення проблеми тривожності, локусу контролю та міжособистісних взаємин особистості;

- описати основні характеристики міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та локусом контролю;

- емпірично визначити наявні рівні тривожності, типи локусу контролю та особливості міжособистісних взаємин досліджуваних;

- емпірично дослідити зв'язок рівня тривожності, типу локусу контролю та особливостей міжособистісних взаємин та проаналізувати отримані дані.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань було використано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів.

Теоретичні – аналіз, систематизація й узагальнення даних представлених у науковій літературі щодо проблеми тривожності, локусу контролю, міжособистісних взаємин та соціального зв'язку особистості.;

емпіричні – психодіагностичні методики: методика діагностики тривожності Ч. Д. Спілбергера State-Trait Anxiety Inventory, STAI), яка містить дві шкали — ситуативної та особистісної тривожності й дає змогу оцінити як актуальний емоційний стан тривожності, так і її стійку особистісну характеристику; опитувальником рівня суб'єктивного контролю (РСК) за Дж. Роттером, що використовується для визначення інтернального або екстернального типу локусу контролю; методикою діагностики міжособистісних відносин В. Шутца (FIRO-B – Fundamental Interpersonal Relations Orientation–Behavior) у модифікації О. Ю. Береженної та Л. А. Колесніченко, яка дозволяє дослідити особливості міжособистісних взаємин за параметрами включення, контролю та емоційної близькості; «загальна шкала причетності, з англійської – «General belongingness scale» (GBS) (Malone, Pillow, & Osman, 2012), яка застосовується для оцінки рівня суб'єктивного відчуття соціальної причетності та прийнятості особистості у міжособистісних взаєминах.

Математико-статистичні методи дослідження: описова статистика (частоти, відсоткові значення, середні показники), критерій Шапіро–Вілка для перевірки нормальності розподілу даних, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена для аналізу взаємозв'язків між досліджуваними показниками,

критерій Краскела–Уолліса для порівняння трьох незалежних груп та U-критерій Манна–Уїтні для порівняння двох незалежних вибірок.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані практичними психологами, викладачами та кураторами академічних груп у процесі психологічного супроводу студентської молоді, а також для розробки рекомендацій щодо оптимізації міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 26 найменувань та 2 додатків. У дослідженні вміщено 8 таблиць і 5 рисунка. Основний зміст викладено на 48 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН, ТРИВОЖНОСТІ ТА ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

1.1. Поняття міжособистісних взаємин у психології та їх основні виміри

Психологія міжособистісних взаємин має суттєве значення для осмислення особливостей людської поведінки, контактів і обміну інформацією. В умовах сучасного суспільства, де взаємодія між людьми набуває дедалі більшої складності та багатогранності, усвідомлення значення ефективного спілкування стає надзвичайно важливим чинником формування гармонійних, стабільних і корисних для всіх сторін відносин [2, с.512].

У даному дослідженні ключовим є поняття «міжособистісні стосунки», яке розглядається як конкретизація більш загального поняття «стосунки». У психолого-педагогічній науковій літературі поряд із терміном «стосунки» досить часто, як рівнозначні або близькі за змістом, використовуються поняття: «відношення», «відносини», «взаємовідносини (взаємини)». Водночас відповідно до норм сучасної української літературної мови кожна з наведених лексем має власні особливості вживання, які зумовлюють доцільність їх використання в певному контексті.

Так, слово «відношення» має міждисциплінарний характер і широко застосовується у різних галузях знань. Найчастіше воно використовується для позначення абстрактних або формалізованих зв'язків, зокрема в таких значеннях: «відношення арифметичне, геометричне, математичне, граматичне, синтаксичне, тотожності, еквівалентності, процентне, вартісне». У цих випадках йдеться не про безпосередню взаємодію людей, а про співвідношення величин, явищ або понять [10, с.58].

Термін «відносини» традиційно застосовується для характеристики суспільних процесів і явищ, що охоплюють взаємодію людей у межах соціуму, держави, колективу або певної спільноти. Дане слово вживається у таких словосполученнях, як: відносини дружні, товариські, добрі, добросусідські, ворожі, сімейні, патріархальні, офіційні, ділові, господарські, ринкові, економічні, службові, майнові, товарні, дипломатичні, політичні, правові, міжнародні. Отже, зазначений термін здебільшого пов'язаний із ширшими соціальними утвореннями та інституціями.

Для позначення особистісних зв'язків, що виникають між окремими людьми або невеликими соціальними групами, у сучасній українській мові найчастіше використовується слово «стосунки». Поняття «взаємовідносини» або «взаємини» зазвичай уживається у тих випадках, коли необхідно підкреслити взаємний, двосторонній характер стосунків між людьми, що ґрунтуються на взаємодії, обміні діями, почуттями та переживаннями [1].

У «Новому словнику української мови» поняття «відносини» тлумачиться як «стосунки, зв'язки, взаємини між ким-небудь; ставлення, прояв почуттів». Водночас поняття «стосунки» визначається як «взаємини, зв'язки, які виникають між людьми в процесі спілкування» [7, с. 314]. Таким чином, у лексикографічних джерелах поняття «стосунки», «відносини» та «взаємини» подаються як близькі за змістом і можуть використовуватися як взаємозамінні.

Отже, з урахуванням мовних норм та особливостей уживання лексем, найбільш доцільними в контексті особистісного спілкування є поняття «стосунки» та «взаємовідносини (взаємини)». Водночас використання терміна «відносини» має певну специфіку, однак у психолого-педагогічній літературі воно є допустимим і часто застосовується як синонімічне [10, с.59].

У сучасній психології існує різноманіття підходів до осмислення ролі міжособистісних стосунків у житті людини. Особистість не може розглядатися поза соціальним контекстом, адже вона формується й

проявляється у взаємодії з іншими членами спільноти, до якої належить. Саме в системі людських взаємин розкривається внутрішній світ індивіда, його уявлення про себе та інших, що надає цим зв'язкам особливого психологічного статусу й дозволяє виокремити міжособистісні стосунки як специфічний рівень суспільних відносин, заснований на переживаннях, оцінках і ставленні до іншої людини, її дій, ролі та позиції в соціумі.

У наукових джерелах міжособистісні стосунки описуються як реальні, безпосередні зв'язки між людьми, які мислять, відчувають і взаємодіють у повсякденному житті. Вони постають як емпірично дані відносини, що виникають у процесі спілкування та спільної діяльності, і відображають особливий тип ставлення людини до людини [6]. Такі стосунки можуть здійснюватися як у безпосередньому контакті, так і за допомогою опосередкованих засобів комунікації, супроводжуються емоційними переживаннями (симпатією або антипатією), мають оцінний характер і знаходять своє вираження у практичній взаємодії. Вони завжди передбачають щонайменше двох учасників, а їх специфіка зумовлюється індивідуально-психологічними особливостями кожного з них.

Водночас міжособистісні стосунки, будучи носіями суб'єктивного психологічного змісту, істотно впливають на перебіг і сприйняття соціальних ситуацій. Згідно з психологічними словниковими визначеннями, вони являють собою систему зв'язків між людьми, які переживаються суб'єктивно та об'єктивно проявляються у формах і способах взаємного впливу в процесі спілкування й спільної діяльності. Такі зв'язки охоплюють установки, очікування, орієнтації, стереотипи та інші диспозиції, через які люди інтерпретують поведінку одне одного. Зазначені диспозиції пов'язані зі змістом, цілями, цінностями й організацією спільної діяльності та водночас слугують підґрунтям для формування соціально-психологічного клімату в групі чи колективі [1].

У наукових джерелах міжособистісні стосунки розглядають як систему безпосередніх контактів і взаємин, що формуються в повсякденному житті

між реальними людьми, здатними мислити, переживати та відчувати [6]. По суті, це досвідні взаємини конкретних осіб у процесі їхнього реального спілкування. Вони постають як особливий різновид ставлення однієї людини до іншої, що забезпечує можливість прямої або опосередкованої технічними засобами взаємодії, яка може відбуватися одночасно або з певною часовою затримкою та передбачає особистісну відповідь. Такі стосунки мають психологічну природу й базуються на взаємній готовності учасників до визначеного типу неофіційної комунікації та взаємодії, супроводжуються емоційними проявами симпатії чи антипатії, а також можуть набувати оцінного й практичного характеру, реалізуючись у спільній діяльності.

Людські взаємини завжди охоплюють щонайменше двох індивідів, а їхня специфіка визначається індивідуальними рисами характеру та психологічними особливостями кожного з них. Водночас стосунки, у яких значну роль відіграє суб'єктивний психологічний компонент, справляють помітний вплив на перебіг і характер конкретної соціальної ситуації. У вітчизняній психології та психології ближнього зарубіжжя проблема міжособистісних стосунків почала активно досліджуватися відносно пізно – наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років XX століття. На початковому етапі її розглядали переважно як один із різновидів соціальних стосунків [10, с.60].

Соціальні стосунки визначаються як система відносин між індивідами та групами людей, які займають певне місце в суспільстві, мають відповідний соціальний статус і виконують визначені соціальні ролі. Ці стосунки мають об'єктивний характер і не залежать від особистих симпатій або антипатій. Вони ґрунтуються на соціальній позиції, яку посідає людина в суспільстві, тому є об'єктивно зумовленими та безособистісними. Сутність соціальних стосунків полягає не у взаємодії конкретних індивідів як особистостей, а у взаємодії соціальних ролей, які вони виконують.

Специфіка міжособистісних стосунків полягає в тому, що вони формуються під впливом безпосередніх умов життєдіяльності людей,

характеризуються емоційною насиченістю та мають суб'єктивну значущість для кожної особистості. Термін «міжособистісні» підкреслює їх взаємну спрямованість, орієнтацію на конкретну людину та особистісний характер таких стосунків [10, с.60].

Міжособистісні взаємини включають як внутрішньо переживаний досвід, так і зовнішньо зафіксовані форми зв'язків між людьми, що виникають і розгортаються у процесі їхньої спільної діяльності. Вони ґрунтуються на взаємному впливі учасників взаємодії, який формується та реалізується у комунікативному процесі. Важливу роль у становленні таких відносин відіграють особистісні установки, очікування, соціальні стереотипи, а також узгоджені цінності, цілі та спосіб організації діяльності.

У межах соціально-психологічних досліджень вивчення міжособистісних взаємин потребує спеціального методологічного підходу. Їх не можна ототожнювати виключно із соціальною взаємодією, оскільки вони утворюють особливу підсистему відносин, що формується всередині кожного типу соціальних зв'язків і не існує поза ними. На відміну від формалізованих соціальних відносин, міжособистісні стосунки мають передусім емоційну основу, яка включає почуття, афекти та суб'єктивні переживання, що визначають емоційний фон спілкування. За характером впливу ці емоції поділяють на дві групи: ті, що сприяють згуртуванню людей, та ті, що зумовлюють емоційну дистанцію між ними [1, с.62].

У процесі спілкування та спільної діяльності між людьми формуються міжособистісні відносини, які відображають особливий характер зв'язку особистості з соціальним оточенням і виступають важливою характеристикою людини як активного суб'єкта життєдіяльності. Як підкреслює О. Л. Пінська, у сучасних наукових підходах провідна роль у вибудовуванні міжособистісних стосунків належить самим учасникам взаємодії, їхній індивідуальності та неповторному життєвому досвіду. Саме завдяки таким відносинам поглиблюється психологічний і соціальний контакт, досягається взаєморозуміння, відбувається обмін інформацією й

ідеями, формується здатність до саморегуляції поведінки та діяльності студентів, розвиваються навички цілепокладання і реалізується потреба особистості ділитися власними духовними надбаннями з іншими [8, с.96].

Міжособистісні взаємини, з одного боку, зумовлюють психологічну своєрідність, рівень напруженості та смислову спрямованість сукупності атитюдів, диспозицій, ціннісних орієнтацій, соціальних уявлень і нормативних регуляторів, що реалізуються у процесі безпосередньої й опосередкованої взаємодії людей. З іншого боку, саме міжособистісні контакти виступають чинником, який сприяє формуванню та трансформації зазначених соціально-психологічних явищ, особливостей міжособистісного сприйняття й індивідуальних диспозицій у межах конкретної групи та за умов спільної діяльності й спілкування.

Міжособистісні взаємини мають складну багаторівневу природу, у якій поєднуються індивідуальні характеристики особистості (емоційні, вольові, інтелектуальні) та засвоєні соціальні норми і цінності, через що людина реалізує себе в соціумі, відтворюючи й транслуючи набутий соціальний досвід [3, с.148].

Міжособистісна взаємодія у психологічних дослідженнях розглядається як складний процес взаємного впливу індивідів, що реалізується у спільній діяльності та соціальних контактах (Л. Орбан-Лембрик). Спілкування при цьому виступає основним засобом такого впливу й охоплює обмін не лише інформацією, а й емоційними станами, переживаннями та смисловими утвореннями, які виникають у процесі взаємодії між людьми (С. Д. Максименко). У свою чергу, міжособистісні взаємини характеризуються відносною стійкістю і постають як система емоційно-ціннісних ставлень, соціальних очікувань та уявлень особистості про інших значущих осіб (М. Й. Боришевський; Н. Kelley).

У межах міжособистісного підходу, запропонованого Г. Салліваном, психічне життя людини розглядається як цілковито зумовлене її взаємодією з іншими людьми та змінами соціальних ситуацій. Учений наполягав на тому,

що поза системою відносин не існує жодних автономних внутрішніх утворень, а всі психічні явища формуються й проявляються лише у просторі міжособистісних контактів. У такій логіці сама особистість втрачає статус самостійної реальності й постає як умовна конструкція, що складається з набору персоніфікацій – образів себе й значущих інших, які виникають у процесі спілкування та часто мають викривлений, суб'єктивний характер [6].

На відміну від цього, представники гуманістичної психології у своїх теоріях особистості наголошували на її цілісності та відкритості до світу. Вони вважали, що становлення й розвиток особистості відбуваються лише у постійній взаємодії з іншими людьми, а ізоляція є перешкодою для повноцінного розвитку. Г. Олпорт підкреслював, що людині притаманна стійка риса інтересу до інших, яка спонукає її знову й знову вибудовувати нові стосунки. А. Маслоу, у свою чергу, зазначав, що стану самоактуалізації досягає лише обмежена кількість людей, яких можна вважати зрілими особистостями. Однією з ключових характеристик такої особистості він називав здатність до глибоких, щирих дружніх взаємин, що ґрунтуються на розумінні, емпатії, доброзичливості та уважному ставленні до інших, через які людина знаходить екзистенційний сенс власного життя [6].

Питання виникнення та розвитку дружніх взаємин стало об'єктом аналізу численних психологічних і соціологічних концепцій. Однією з найбільш відомих є теорія К. Кергоффа і Д. Девіса, відповідно до якої взаємини у своєму розвитку проходять послідовність специфічних фільтрів. Психологічний зміст контактів змінюється залежно як від типу стосунків, так і від етапу їх формування. Якщо хоча б один із фільтрів не долається, взаємини припиняються або зберігаються на формальному, вимушеному рівні, а позитивні емоції поступово згасають чи трансформуються у неприязнь.

Спираючись на ідеї міжособистісних відносин, Р. Мей особливо наголошував на свободі вибору та неповторності кожної людини. Водночас Е. Шостром звертав увагу на те, що значна частина міжособистісних

контактів вибудовується за принципом прихованих ігор домінування й контролю, де поведінка людини визначається прагненням отримати перевагу та психологічну владу над партнером.

Міжособистісні стосунки формуються навколо прагнення людини бути поруч із іншими та очікування взаємної уваги й підтримки. Ці зв'язки особливо проявляються в складних або кризових життєвих обставинах, виступаючи своєрідною опорою і джерелом психологічного ресурсу. У спілкуванні близьких людей відзначається тонке взаєморозуміння: вони можуть передавати думки та емоції без слів, сприймаючи нюанси голосу, міміки та жестів, які залишаються непомітними для сторонніх. Зміст їхніх розмов зазвичай зосереджений на особистих переживаннях, власних поглядах та значущих подіях навколишнього світу, а теми обираються так, щоб бути цікавими й важливими для кожного учасника взаємодії.

Розглядаючи міжособистісні взаємини як цілісний феномен, важливо підійти до їхнього аналізу як до системи вимірюваних параметрів. Такий підхід дозволяє не лише описати характер зв'язків між індивідами, а й виокремити конкретні структурні компоненти, що піддаються емпіричному дослідженню.

Л. Орбан-Лембрик відзначає, що міжособистісні взаємини трактуються як результат тривалої соціальної взаємодії, який має чітку внутрішню архітектуру. Дослідниця пропонує розмежовувати їх за трьома основними вимірами (компонентами): афективним, поведінковим та мотиваційним (або когнітивним у ширшому контексті). Афективний вимір (емоційне ставлення) відображає емоційний фон взаємин і базується на почуттях, що виникають в осіб щодо одна одної. Глибокий аналіз афективного компонента неможливий без звернення до теорії прив'язаності Дж. Боулбі (J. Bowlby). Згідно з його концепцією, емоційний зв'язок, сформований у ранньому дитинстві, стає прототипом для майбутніх афективних вимірів взаємин дорослої особистості, визначаючи рівень довіри та безпеки у стосунках.

Поведінковий вимір (стиль і форми взаємодії) реалізується безпосередньо в актах спільної діяльності та комунікації. Даний вимір проявляється через зовнішню маніфестацію: міміку, жести, використання мовних засобів, а також конкретні вчинки. Поведінковий аспект визначає дистанцію між партнерами та стратегії подолання конфліктів. Саме через цей вимір ми можемо об'єктивно спостерігати, як реалізуються внутрішні установки особистості в реальній взаємодії.

Мотиваційний вимір (потреби та очікування) – компонент, що є рушійною силою розвитку стосунків. Він включає в себе наміри, прагнення та цілі, які переслідують суб'єкти. Мотиваційний вимір пояснює, чому люди вступають у взаємодію та які потреби намагаються задовольнити за її допомогою.

Центральне місце («ядро») у структурі міжособистісних взаємин посідають міжособистісні потреби. Саме вони зумовлюють тривалість та інтенсивність зв'язків. Фундаментальною у цьому контексті є праця Р. Баумайстера та М. Лірі, присвячена «потребі в належності». Автори доводять, що людина має вроджену та універсальну потребу у формуванні та підтримці міцних, стабільних міжособистісних стосунків. Згідно з цією теорією, потреба в належності має два основні аспекти:

1. необхідність у частих, приємних контактах з іншими людьми;
2. усвідомлення того, що ці контакти відбуваються в межах стабільного та турботливого зв'язку.

Таким чином, людина має базову, майже біологічну потребу у формуванні та підтримці стабільних, позитивних взаємин. Вона не є просто бажанням соціального контакту; вона визначає прагнення особистості до включеності в групи, до взаємного прийняття та отримання соціальної підтримки. Недостатнє задоволення цієї потреби призводить до депресивних станів, відчуття відчуженості та психологічного дискомфорту. У межах нашого дослідження ця фундаментальна потреба опералізується через General Belongingness Scale (GBS) – шкалу загальної приналежності, яка

дозволяє кількісно виміряти суб'єктивне відчуття включеності особистості в соціум та її задоволеність міжособистісними зв'язками.

Якщо потреба у приналежності є загальним вектором, то структура та характер міжособистісних взаємин конкретизуються через систему потреб, запропоновану В. Шутцем у його теорії FIRO (Fundamental Interpersonal Relations Orientation). Він виділяє три базові потреби, що виступають конкретними показниками взаємин:

1. Включеність (Inclusion) – прагнення бути поміченим, значущим і прийнятим у групі; потреба встановлювати та підтримувати задовільні стосунки, що забезпечують відчуття належності.
2. Контроль (Control) – потреба впливати на інших, приймати рішення та відчувати певну владу або відповідальність у взаємодії.
3. Близькість / Афекція (Affection) – потреба в глибокій емоційній близькості, любові та підтримці.

Ці потреби виступають тими ланками, через які реалізуються мотиваційний та поведінковий виміри стосунків.

Узагальнюючи існуючі підходи, можна стверджувати, що в сучасній психології міжособистісні взаємини розглядаються як багатовимірна система. Використання моделі В. Шутца дозволяє інтегрувати раніше згадані виміри в єдину структуру:

- Мотиваційний вимір у цій моделі є первинним, оскільки потреби у включеності, контролі та афекції визначають спрямованість і інтенсивність міжособистісної взаємодії.
- Афективний вимір органічно поєднується з мотиваційним, відображаючи емоційне ставлення до партнера та переживання близькості або відторгнення. Афективна складова виступає індикатором того, наскільки задоволені базові потреби особистості, що безпосередньо впливає на рівень психологічної безпеки та тривожності.

– Поведінковий вимір виявляється у конкретних формах взаємодії: потреба у включеності стимулює ініціативність у контактах, потреба у контролі формує стиль впливу (лідерство або підпорядкування), а потреба в афекції – способи встановлення емоційної інтимності.

Таким чином, модель В. Шутца дозволяє розглядати міжособистісні потреби як ядро взаємин, де емоційні переживання становлять їх внутрішній суб'єктивний вимір, а поведінка – зовнішній рівень реалізації. Такий теоретичний підхід створює підґрунтя для нашого емпіричного дослідження, обґрунтовуючи поєднання показників суб'єктивної приналежності (за GBS) та структурних компонентів міжособистісних потреб (за FIRO).

1.2. Психологічні особливості тривожності особистості та її вплив на соціальні стосунки

На сьогодні тривожні розлади посідають провідне місце серед психологічних порушень. Водночас навіть люди, які не мають клінічних проявів, часто переживають помірну тривогу протягом значної частини дня. У суспільній свідомості поширене уявлення про тривогу як про суто негативний емоційний стан, що не несе користі. У зв'язку з цим багато людей прагнуть знизити її інтенсивність шляхом надмірної активності, постійного відволікання або застосування фармакологічних засобів.

Разом із тим дослідники, які детально аналізували природу цієї емоції, дійшли висновку, що значення тривожності в житті людини не є однозначно шкідливим. Перш ніж перейти до аналізу поняття «тривожність», необхідно зупинитися на визначенні терміна «тривога». Тривога розглядається як емоційний стан, що включає відчуття внутрішньої напруги, нав'язливі тривожні думки та соматичні прояви, зокрема підвищення артеріального тиску, прискорення серцевого ритму й зміну дихання [11, с.26]. Для осіб із тривожними розладами характерні повторювані переживання занепокоєння та obsesivні думки, які виникають із певною регулярністю.

Тривога поєднує у собі психічний і фізіологічний аспекти очікування небезпеки. На психічному рівні вона проявляється у формі посиленого збудження та побоювань, що поступово трансформуються у стійке занепокоєння. Фізіологічний компонент виражається активацією різних систем організму, спрямованою на підготовку до можливої загрози – реальної або уявної. Одним із перших науковців, хто намагався пояснити природу тривоги, був З. Фройд.

З. Фройд не розмежовував тривогу як реакцію на об'єктивну небезпеку і тривогу як суб'єктивне переживання. У центрі його концепції перебували травматичні ситуації та процес трансформації лібідо у стан тривожного очікування. Він описував тривогу як фізіологічну відповідь організму на небезпечну ситуацію, вважаючи її наслідком перетвореного лібідо. Спочатку З. Фройд розглядав тривогу як сигнальну функцію «Я», яка попереджає про загрозу прориву заборонених імпульсів у свідомість. У пізнішій теорії тривоги (1926 р.) він визначав її як специфічну реакцію «Я» на суб'єктивно значущу загрозу, фактично – як страх втрати. Саме в цей період З. Фройд чіткіше розмежував поняття «страх» і «тривога»: страх виникає під впливом зовнішньої небезпеки, тоді як джерелом невротичної тривоги є внутрішні переживання [9].

Поняття страху й тривоги часто вживаються як взаємозамінні, проте між ними існують суттєві відмінності. Тривога зазвичай спрямована в майбутнє та має тривалий характер, пов'язуючись із розпливчастою або невизначеною загрозою. Страх, навпаки, орієнтований на теперішній момент і є короткочасною реакцією на конкретну, чітко окреслену небезпеку. Основне призначення обох емоцій полягає в сигналізації про загрозу, небезпеку або внутрішній конфлікт і запуску відповідних адаптаційних реакцій. Частина дослідників не вбачає принципової різниці між цими станами, тоді як інші наполягають на їх відмінності [22, с.452].

З. Фройд також виокремив типові ситуації небезпеки, що виникають у процесі розвитку дитини та надалі можуть стати джерелом тривожних

переживань. Першою з них є страх втрати значущого об'єкта, зазвичай матері. У подальшому, з усвідомленням лібідозної цінності об'єкта, посилюється страх втрати любові. На наступному етапі домінує страх тілесного ушкодження (кастрації). Для латентного періоду характерною стає моральна тривога. Фрейд підкреслював, що ці різні форми тривоги можуть інтегруватися на рівні «Я» дорослої особистості [9].

К. Спілбергер розрізняв тривогу як стан і як рису. Стан тривоги відображає тимчасову емоційну реакцію на конкретну ситуацію, тоді як риса тривоги є стабільною особистісною характеристикою, що визначає загальну схильність до тривожного переживання в різних обставинах. Цей підхід дозволяє враховувати індивідуальні відмінності у рівні тривожності та прогнозувати реакції людини на стресові ситуації.

Згідно з концепцією А. Адлера, тривога також є центральним чинником у виникненні неврозів і формується внаслідок несприятливого соціального досвіду або неможливості досягти поставлених цілей через індивідуальні особливості людини [23, с.428].

К. Хорні вважала, що першопричиною тривоги є дисфункційні міжособистісні стосунки, а не конфлікт між біологічними потягами та соціальними нормами [15]. Вона розглядала тривогу як соціально зумовлений стан недовіри до оточення, що перешкоджає особистісному розвитку. Формування тривожності, на її думку, починається в дитинстві в умовах страху несхвалення з боку близьких.

Соціальна тривожність проявляється у формі страху або напруження, що виникають у соціальних ситуаціях. Згідно з тривимірною моделлю, вона формується через взаємодію когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів [17, с.92]. Когнітивний вимір пов'язаний зі страхом негативної оцінки, тоді як інші два відображають тенденції до соціального уникнення та суб'єктивного страждання. Сучасні дослідження дедалі частіше ставлять під сумнів цю класичну модель, пропонуючи більш складні концепції, у яких роль когнітивних, емоційних і поведінкових реакцій варіюється [18, с.938].

Тривожність виконує сигнальну функцію, привертаючи увагу особистості до необхідності змін у життєдіяльності. Епізодичні прояви тривоги є нормальними й іноді сприяють продуктивності. Тривогу можна розглядати як своєрідну плату за здатність людини прогнозувати майбутнє. Страх у наукових працях визначається як мотиваційний стан, викликаний конкретними стимулами, що запускають захисну поведінку.

Тривога є узагальненою реакцією на невизначену загрозу або внутрішній конфлікт, тоді як страх спрямований на відому й зовнішню небезпеку [16, с.1327]. Низка авторів підкреслює, що розуміння тривоги неможливе без урахування її когнітивного виміру, оскільки ключовою характеристикою цього стану є невизначеність. Об'єкт страху, на відміну від тривоги, зазвичай є реальним, зовнішнім та чітко окресленим [16].

Також зазначається, що ситуації з відсутністю чітких прогнозів щодо можливих наслідків спричиняють високий рівень стресу. Невизначеність підсилює відчуття втрати контролю, що, своєю чергою, провокує тривогу. Д. Барлоу описував тривогу як специфічну когнітивно-афективну структуру в системі мотивації та захисту людини [14, с.1248].

Ця структура ґрунтується на відчутті неконтрольованості й орієнтації на потенційні майбутні загрози, що відрізняє тривогу від страху, який виникає за наявності безпосередньої небезпеки. Водночас визнання відмінностей між тривогою та страхом не заперечує спільності деяких нейробіологічних і поведінкових механізмів. Тривога може розглядатися як складніша форма страху, що розширює можливості адаптації та планування [14, с.1251].

Здатність ефективно справлятися з життєвими труднощами, незалежно від їхнього походження, є ключовим чинником психологічної стійкості. Хоча тривога виконує адаптаційну функцію, за певних умов вона може набути патологічного характеру, ускладнюючи подолання стресових подій і навіть спричиняючи соматичні порушення, зокрема розвиток виразкової хвороби шлунка. Д. Барлоу запропонував модель, у межах якої виокремив три

взаємопов'язані групи чинників уразливості, що сприяють формуванню тривожних розладів у людини:

- загальна біологічна вразливість, яка переважно має генетичну природу;
- загальна психологічна вразливість, що формується, зокрема, під впливом раннього життєвого досвіду;
- специфічна психологічна вразливість, пов'язана з окремими подіями або умовами життя [14, с.1258].

Саме остання група факторів, імовірно, відіграє ключову роль у виникненні специфічних тривожних розладів, на відміну від генералізованих, зокрема соціальної фобії, панічного та obsесивно-компульсивного розладів, а також різних форм специфічних фобій.

Підвищений рівень тривожності може зумовлюватися щонайменше двома групами детермінант:

- спадковою схильністю, що пов'язана з активністю генів, залучених до нейрохімічних процесів, які лежать в основі переживання страху і тривоги;
- дією чинників навколишнього середовища [17, с.34].

Тривожність має суттєвий вплив на формування та перебіг соціальних стосунків, оскільки безпосередньо позначається на особливостях міжособистісної взаємодії, сприйнятті інших людей і власної поведінки в соціальному середовищі. Підвищений рівень тривожності часто супроводжується страхом негативної оцінки, надмірною самокритичністю та очікуванням відторгнення, що ускладнює встановлення нових контактів і підтримання вже наявних соціальних зв'язків.

Особи з високою тривожністю схильні уникати соціальних ситуацій або поводитися надмірно стримано й обережно, що може сприйматися оточенням як відстороненість чи незацікавленість у спілкуванні. Це знижує якість міжособистісних відносин, обмежує можливості для емоційної близькості та підсилює відчуття самотності. Водночас постійна напруга у

спілкуванні може призводити до непорозумінь, конфліктів і труднощів у вирішенні спільних проблем.

Тривожність також впливає на комунікативні процеси, зокрема на здатність чітко висловлювати власні думки, відстоювати особисті кордони та адекватно реагувати на зворотний зв'язок. Через страх помилки або осуду люди з підвищеною тривожністю нерідко уникають відкритого обговорення своїх потреб і почуттів, що негативно відбивається на взаєморозумінні з партнерами, друзями чи колегами.

У довготривалій перспективі хронічна тривожність може сприяти формуванню залежних або, навпаки, дистанційованих моделей стосунків. З одного боку, людина може надмірно орієнтуватися на схвалення з боку інших, а з іншого – обмежувати соціальні контакти як спосіб зменшення внутрішнього напруження. Таким чином, тривожність не лише ускладнює соціальну взаємодію, але й може підтримувати замкнене коло міжособистісних труднощів і емоційного дискомфорту.

Можна припустити, що підвищена тривожність ускладнює встановлення та підтримання соціальних контактів, спричиняє страх негативної оцінки, надмірну самокритичність та очікування відторгнення. Це може проявлятися у униканні спілкування, стриманій поведінці або надмірній залежності від схвалення інших, що знижує якість міжособистісних взаємин, обмежує емоційну близькість і підсилює ризик конфліктів.

1.3. Типи локусу контролю та їх роль у регуляції поведінки та спілкування

Локус контролю є одним із ключових понять сучасної психологічної науки. У науковий обіг його було введено соціальним психологом Джуліаном Роттером у 1954 році. Дане поняття відображає індивідуальну особливість особистості пояснювати власні досягнення або невдачі впливом

внутрішніх чи зовнішніх факторів. Автор концепції суб'єктивної локалізації контролю виходив з положення про наявність індивідуальних відмінностей, що зумовлюються тим, кому саме людина приписує відповідальність за події власного життя [20, с.13]. Локус контролю визначається як відносно стабільна психологічна характеристика особистості, яка відображає її тенденцію пояснювати причини життєвих подій або впливом зовнішніх сил, або власними можливостями, діями та зусиллями.

У сучасних психологічних дослідженнях локус контролю трактується як глибинний і стійкий компонент системи саморегуляції особистості, а також як один із ключових механізмів, що зумовлює здатність людини справлятися з життєвими труднощами, здійснювати саморозвиток і досягати самореалізації. Крім того, локус контролю розглядається насамперед крізь призму відповідальності людини за наслідки своєї поведінки. Особи з екстернальним локусом контролю схильні пояснювати власні вчинки впливом оточення або випадкових обставин. Для них характерні непевненість у власних можливостях, підвищена тривожність, недовіра, а також прагнення відкладати виконання завдань.

Натомість інтернальний локус контролю передбачає пошук причин подій у собі. Такі люди зазвичай вирізняються впевненістю, наполегливістю у досягненні цілей, схильністю до рефлексії, емоційною стабільністю, відкритістю до спілкування та самостійністю. Поняття локусу контролю використовується для позначення системи суб'єктивних уявлень і переконань особистості щодо зв'язку між власною поведінкою та її наслідками у формі заохочень або покарань. У західній психології локус контролю трактується як показник джерела управління сприйнятою ситуацією та власними діями.

Інтернальний локус контролю проявляється тоді, коли суб'єкт пов'язує причинність і відповідальність за події із власною активністю та особистою участю. Натомість екстернальний тип локусу контролю характеризується перенесенням відповідальності на зовнішні умови, обставини, випадкові

чинники або долю, тобто на те, що перебуває поза межами особистісного контролю. Результати емпіричних досліджень свідчать, що особи з інтернальним локусом контролю зазвичай демонструють вищий рівень упевненості в собі, емоційну врівноваженість, оптимістичність, а також більшу легкість у налагодженні міжособистісних контактів і незалежність у поведінці. Водночас для людей з екстернальним локусом контролю характерні підвищена тривожність, схильність до конформізму, нижчий рівень толерантності та менша соціальна привабливість [20].

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що особистості з інтернальною локалізацією контролю мають більш сформований потенціал подолання труднощів, вищу стресостійкість, результативність у діяльності, ефективність у взаємодії з оточенням і загальну життєву успішність. Натомість домінування зовнішнього (екстернального) локусу контролю пов'язується з проявами дезадаптації, пасивністю поведінки та неспроможністю активно протидіяти складним життєвим ситуаціям.

Локус контролю можна визначити як інтегративну характеристику особистості, що поєднує відчуття відповідальності, усвідомлення життєвого сенсу, готовність до активної діяльності та переживання, пов'язані з Я-концепцією. Це властивість, яка відображає схильність людини приписувати результати власної діяльності або зовнішнім силам і умовам, або ж власним зусиллям і можливостям. Індивіди, які пояснюють причини своїх дій внутрішніми чинниками (риси характеру, здібності, психічний стан), демонструють тенденцію до інтернальної локалізації контролю. Ті ж, хто пов'язує свою поведінку з зовнішніми причинами (обставини, доля, природні чи соціальні перешкоди), виявляють схильність до екстернальної локалізації контролю [20].

У межах даного дослідження локус контролю розглядається нами як елемент когнітивного компоненту комунікативної залежності особистості, який відображає уявлення людини про себе, рівень віри у власні можливості подолання життєвих труднощів, а також суб'єктну позицію щодо власного

життя. Беручи до уваги те, що когнітивні складові психіки пронизують усі сфери її функціонування, ми вважаємо обґрунтованим поширити таке трактування локусу контролю і на особливості особистості у комунікативній сфері. Відповідно до такого підходу було висунуто припущення, що рівень комунікативної залежності певною мірою пов'язаний з характеристиками локусу контролю особистості.

Тенденція пов'язувати результати своєї діяльності з обставинами середовища визначається як «зовнішній локус контролю» (екстернальність), тоді як орієнтація на власні зусилля та особисті якості отримала назву «внутрішній локус контролю» (інтернальність). Результати досліджень осіб із різними рівнями суб'єктивного контролю засвідчили, що люди з низьким рівнем загальної інтернальності схильні описувати себе як залежних, нерішучих, егоцентричних, несправедливих, метушливих, агресивних, неширих та несамотійних. Водночас особи з інтернальним локусом контролю частіше оцінюють себе як: доброзичливих, незалежних, відповідальних, справедливих, компетентних і чесних.

Таким чином, локус контролю може зумовлювати специфіку проявів комунікативної залежності і виступати особистісною детермінантою комунікативної залежності загалом.

1.4 Взаємозв'язок між тривожністю, локусом контролю та міжособистісними взаєминами

Людська поведінка та психологічний стан часто визначаються взаємодією особистісних характеристик і соціальних факторів. Одними з ключових аспектів, що впливають на якість міжособистісних взаємин, є рівень тривожності та локус контролю. Тривожність, як внутрішній стан напруженості, занепокоєння або страху, може виступати фактором, який послаблює здатність людини ефективно спілкуватися і формувати здорові соціальні зв'язки. У той же час локус контролю визначає, наскільки особа

відчуває контроль над подіями свого життя, що безпосередньо впливає на її стратегії поведінки у взаємодії з іншими людьми [11].

Інтернальний локус контролю зазвичай асоціюється з активною життєвою позицією, високою відповідальністю за власні дії та здатністю конструктивно вирішувати конфлікти. Особи з екстернальним локусом контролю, навпаки, схильні перекладати відповідальність на зовнішні обставини або інших людей, що часто призводить до труднощів у підтриманні стабільних та довірливих стосунків. Локус контролю впливає на когнітивне осмислення складних ситуацій, зміну ставлення до життєвих проблем та ефективність їх вирішення. При цьому інтернальність тісно пов'язана з різними психологічними процесами й рисами характеру, що дозволяє виділити специфічні особистісні ознаки, притаманні людям із внутрішнім та зовнішнім локусом контролю.

Експериментальні дослідження Дж. Роттера показали, що екстернали відчують безпорадність, мають слабшу мотивацію та частіше піддаються конформізму [20]. Наявність зовнішнього локусу контролю корелює з такими рисами, як невпевненість у власних можливостях, тривожність, підозрілість, гнів і агресивність. Суб'єктивне усвідомлення неможливості впливати на перебіг подій у людей із зовнішнім локусом контролю призводить до розвитку завченої безпорадності та зниження активності у пошуку рішень, на відміну від інтерналів. Через це в ряді досліджень екстернальний локус контролю розглядають як один із діагностичних маркерів особистісної безпорадності.

Тривожність, як стан підвищеної чутливості до загроз, може проявлятися у різних формах – когнітивній, емоційній та поведінковій. Високий рівень тривожності пов'язаний із соціальною відчуженістю, униканням конфліктів або, навпаки, надмірною реактивністю у міжособистісних взаєминах. Дослідження психологів показують, що інтернали із низьким рівнем тривожності легше знаходять компроміси у спілкуванні та будують довірливі взаємини, тоді як екстернали з високою

тривожністю часто опиняються у психологічній ізоляції або демонструють конфліктну поведінку.

Взаємозв'язок між локусом контролю та рівнем тривожності особистості є фундаментальною проблемою, що визначає ефективність міжособистісної взаємодії. У дослідженні О.В. Крупнікі, було емпірично доведено, що зростання внутрішнього локусу контролю (інтернальності) супроводжується значним підвищенням показників самоствалення, зокрема самоповаги та саморозуміння, що є базою для стабільних стосунків. Автор зазначає, що особи з інтернальним локусом контролю краще адаптуються до соціальних викликів, тоді як зовнішній локус контролю корелює з вищим рівнем психологічної напруги [4, с.57].

Класичне дослідження Robert P. Archer підтверджує наявність стійких статистичних зв'язків між високою екстернальністю та підвищеними рівнями особистісної тривожності. Було з'ясовано, що індивіди, які схильні приписувати результати своєї діяльності зовнішнім факторам, частіше відчують безпорадність, що безпосередньо трансформується у стан тривоги [13, с.618].

Дослідження Nesrin Hisli Şahin та колег продемонструвало, що локус контролю є предиктором стратегій розв'язання міжособистісних конфліктів. Інтернальний локус контролю асоціюється з конструктивними методами вирішення проблем, такими як співпраця та відкрите вираження емоцій, тоді як екстернальність пов'язана з неефективними моделями поведінки та соціальною тривожністю [21].

У сучасних роботах, зокрема у дослідженні J. Reknes встановлено, що локус контролю виступає модератором між зовнішнім стресом (наприклад, конфліктами в оточенні) та психічним станом. Інтернальність виконує захисну функцію, нівелюючи розвиток тривожних симптомів, тоді як особи з високим рівнем зовнішнього контролю виявляються більш вразливими до соціального тиску та деформації міжособистісних зв'язків [19].

Таким чином, сукупність наукових даних підтверджує, що розвиток внутрішнього контролю є необхідною умовою для зниження соціальної тривожності та формування здорового міжособистісного середовища.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН ОСІБ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ ТА ТИПОМ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

2.1. Характеристика вибірки та опис психодіагностичних методик

Для досягнення мети та виконання завдань було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення особливостей міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю.

Етапи емпіричного дослідження включали:

- 1) теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження;
- 2) добір психодіагностичного інструментарію відповідно до мети та завдань роботи;
- 3) формування вибірки дослідження;
- 4) організацію та проведення емпіричного дослідження;
- 5) обробку, аналіз та інтерпретацію отриманих результатів.

Емпіричну вибірку дослідження склали 60 респондентів, серед яких 53 жінки (88%) та 7 чоловіків (12%). Вік учасників дослідження становив від 17 років і старше. За віковими категоріями вибірка розподілилася таким чином: 19 осіб (32%) віком 17–21 років, 4 особи (7%) – 22–25 років, 13 осіб (22%) – 26–30 років та 24 особи (40%) – віком 30 років і старше. За показником зайнятості 36 осіб (60%) є працюючими, тоді як 24 особи (40%) на момент опитування не працюють або працюють не за фахом.

Опитування проводилося за допомогою Google-форми, яка є доступною за посиланням:

<https://forms.gle/8VWmsQpG4VdmS5mJ9>

Для реалізації мети дослідження було використано комплекс психодіагностичних методик.

Першою методикою стала методика «Основні поведінкові орієнтації в міжособистісних відносинах» (FIRO-B – Fundamental Interpersonal Relations Orientation–Behavior) В. Шутца у модифікації О. Ю. Береженної та Л. А. Колесніченко (див. Додаток А). Методика спрямована на дослідження особливостей міжособистісної поведінки та базується на положенні про існування трьох основних соціальних потреб особистості: включення, контролю та емоційної близькості (афектації). Кожна з потреб аналізується через два аспекти – виражену поведінку та очікувану поведінку. Використання методики дозволяє визначити особливості побудови міжособистісних взаємин, домінуючі потреби у взаємодії та специфіку соціальної поведінки респондентів.

Другою методикою було використано опитувальник тривожності Ч. Д. Спілбергера [24]. Методика містить дві шкали та дозволяє оцінити ситуативну тривожність, що відображає актуальний емоційний стан особистості, а також особистісну тривожність, яка характеризує стійку схильність людини до переживання тривоги. Застосування опитувальника є доцільним, оскільки тривожність безпосередньо впливає на характер соціальної взаємодії, комунікативну активність та особливості міжособистісних контактів.

Третьою методикою став опитувальник рівня суб'єктивного контролю (РСК), розроблений на основі концепції локусу контролю Дж. Роттера [25]. Методика використовується для визначення типу локусу контролю особистості – інтернального або екстернального, а також дозволяє оцінити рівень суб'єктивного контролю у різних сферах життєдіяльності: досягненнях, міжособистісних взаєминах, сімейних відносинах, професійній діяльності та сфері здоров'я. Отримані результати дають змогу визначити особливості відповідальності особистості за власні дії та події життя.

Четвертою методикою стала General Belongingness Scale (GBS) – Загальна шкала причетності, розроблена Glenn P. Malone, David R. Pillow та Augustine Osman (2012) [26]. Методика спрямована на оцінку суб'єктивного

відчуття соціальної причетності, тобто того, наскільки людина відчуває себе прийнятою, включеною та підтриманою у соціальному середовищі. Шкала дозволяє оцінити як позитивні аспекти соціальної причетності, так і переживання відчуженості або ізольованості. Використання цієї методики є важливим у контексті дослідження міжособистісних взаємин, оскільки відчуття приналежності безпосередньо пов'язане з психологічним благополуччям та ефективністю соціальної взаємодії.

Таким чином, обраний комплекс психодіагностичних методик дозволяє комплексно дослідити особливості міжособистісних взаємин, рівень тривожності, тип локусу контролю та суб'єктивне відчуття соціальної причетності особистості.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

Представимо отримані результати дослідження.

На рис.2.1 можна бачити розподіл респондентів за статтю.

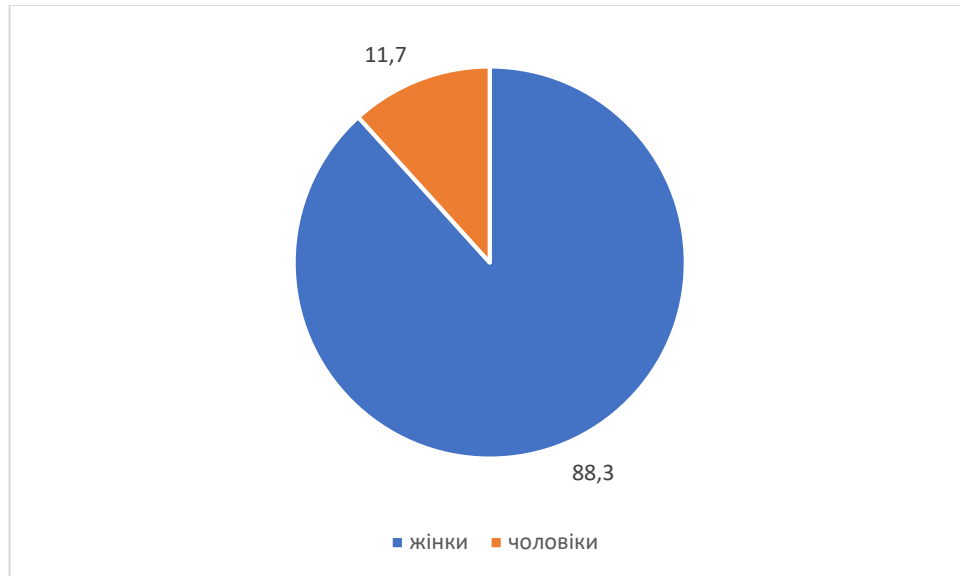

Рисунок 2.1 - Стать респондентів

На рис.2.2 можна побачити розподіл респондентів за віком

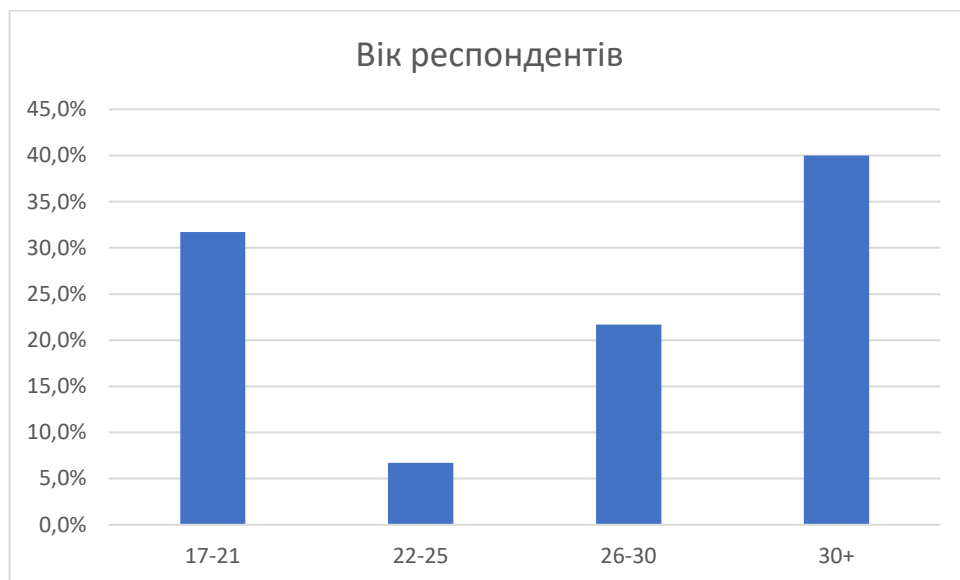

Рисунок 2.2 - Вік респондентів

Розглянемо результати, отримані за допомогою діагностики «Основні поведінкові орієнтації в міжособистісних відносинах» (FIRO-B – Fundamental

Interpersonal Relations Orientation–Behavior) В. Шутца у модифікації О. Ю. Береженної та Л. А. Колесніченко в таблиці 2.1

Таблиця 2.1. Розподіл респондентів за рівнями показників методики FIRO-B (n=60)

Шкала	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	К-сть осіб	Відсоток %	К-сть осіб	Відсоток %	К-сть осіб	Відсоток %
Проявлена залученість	12	20.0%	29	48.3%	19	31.7%
Бажана залученість	16	26.7%	32	53.3%	12	20.0%
Проявлений контроль	20	33.3%	29	48.3%	11	18.3%
Бажаний контроль	13	21.7%	33	55.0%	14	23.3%
Проявлена прихильність	11	18.3%	38	63.3%	11	18.3%
Бажана прихильність	35	58.3%	25	41.7%	0	0.0%

Аналіз розподілу респондентів за рівнями показників методики FIRO-B дозволяє охарактеризувати особливості міжособистісних орієнтацій респондентів за трьома базовими потребами: залученістю, контролем та прихильністю.

Проявлена залученість у взаємодію. Більшість респондентів (29 осіб, 48,3%) демонструють середній рівень проявленої залученості, що свідчить про збалансовану соціальну активність, здатність підтримувати міжособистісну взаємодію при збереженні особистісної автономії. Високий рівень виявлено у 19 осіб (31,7%), що може вказувати на виражене прагнення до ініціювання контактів та активної участі у групових процесах. Низький рівень встановлено у 12 респондентів (20,0%), що відображає більш вибірккову та стриману соціальну активність.

Бажана залученість у взаємодію. За цією шкалою також переважає середній рівень (32 особи, 53,3%), що свідчить про помірну потребу у соціальному прийнятті та включенні у взаємодію. Низький рівень виявлено у 16 осіб (26,7%), що може відображати меншу залежність від зовнішнього залучення. Лише 12 респондентів (20,0%) демонструють високий рівень бажаної залученості, тобто виражену потребу бути прийнятими та включеними у групову взаємодію.

Проявлений контроль у взаємодії. Переважна більшість респондентів демонструє середній рівень проявленого контролю (29 осіб, 48,3%), що свідчить про гнучке ставлення до питань відповідальності, керівництва та розподілу ролей у взаємодії. Низький рівень виявлено у 20 осіб (33,3%), що може свідчити про невисоку схильність до домінування та прагнення уникати керівної позиції. Високий рівень притаманний 11 респондентам (18,3%), які більшою мірою орієнтовані на управління ситуацією та прийняття відповідальності.

Бажаний контроль у взаємодії. Більшість респондентів (33 особи, 55,0%) мають середній рівень бажаного контролю, що відображає готовність враховувати правила та зовнішню структуру при збереженні особистісної автономії. Низький (13 осіб, 21,7%) та високий (14 осіб, 23,3%) рівні представлені майже рівномірно, що може свідчити про наявність у вибірці як осіб із потребою у зовнішній структурованості, так і тих, хто прагне більшої самостійності.

Проявлена прихильність у взаємодії. Переважна більшість респондентів (38 осіб, 63,3%) демонструє середній рівень проявленої прихильності, що свідчить про помірний рівень емоційної відкритості та прояву тепла залежно від характеру взаємин. Низький та високий рівні представлені однаково — по 11 осіб (18,3%), що вказує на відносно рівномірний розподіл між стриманістю та більш вираженою емоційною відкритістю.

Бажана прихильність у взаємодії. За цією шкалою спостерігається найбільш виражене переважання низького рівня: 35 респондентів (58,3%) демонструють низький рівень бажаної прихильності, що може свідчити про невисоку потребу в емоційній близькості та схильність до більш автономного функціонування у сфері міжособистісних відносин. Середній рівень виявлено у 25 осіб (41,7%). Високий рівень бажаної прихильності у вибірці відсутній (0%), що може вказувати на стриманість у вираженні потреби в емоційній близькості та міжособистісній підтримці.

Загалом результати методики FIRO-B свідчать про переважання середніх показників за більшістю шкал, що може відображати відносно адаптивний стиль міжособистісної поведінки. Найбільш вираженою особливістю вибірки є переважання низького рівня бажаної прихильності (58,3%).

Другою методикою є аналіз розподілу респондентів за рівнями тривожності Ч. Спілбергера, що дозволяє охарактеризувати як поточний емоційний стан учасників (реактивна тривожність), так і стійку особистісну схильність до переживання тривоги (особистісна тривожність).

Таблиця 2.2. Розподіл респондентів за рівнями тривожності за методикою Спілбергера (n=60)

Шкала тривожності	Низький рівень (до 30)		Середній рівень (31–45)		Високий рівень (>45)	
	К-сть осіб	Відсоток %	К-сть осіб	Відсоток %	К-сть осіб	Відсоток %
Реактивна (ситуативна) тривожність	4	6.7%	29	48.3%	27	45.0%
Особистісна тривожність	4	6.7%	26	43.3%	30	50.0%

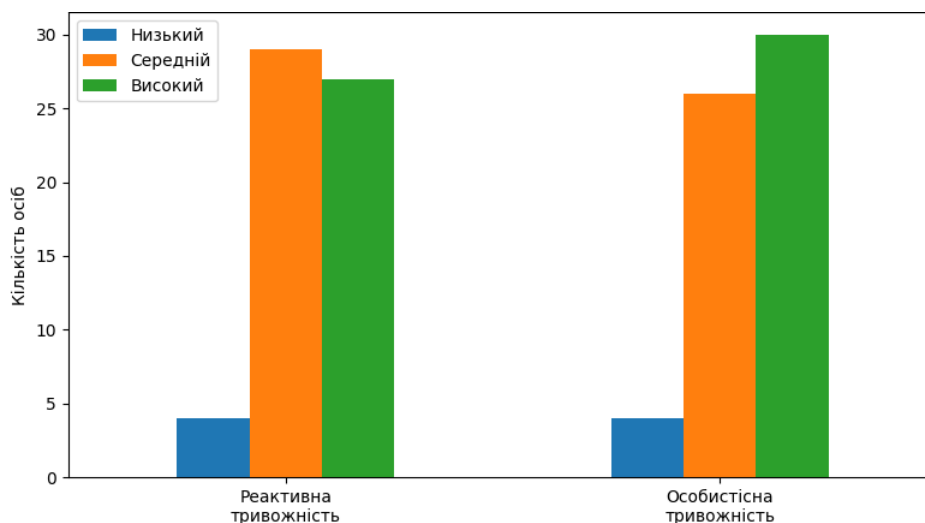

Рис. 2.3 Розподіл респондентів за рівнями тривожності за методикою Спілбергера (n=60)

Реактивна (ситуативна) тривожність. За результатами дослідження, переважна більшість респондентів демонструє середній рівень реактивної тривожності — 29 осіб (48,3%). Це свідчить про помірний ступінь емоційної напруги та переживання тривоги в актуальній ситуації. Високий рівень ситуативної тривожності виявлено у 27 осіб (45,0%), що свідчить про значну частку досліджуваних із підвищеним рівнем емоційної напруги та переживанням психологічного дискомфорту. Лише 4 особи (6,7%) мають низький рівень реактивної тривожності. Середній бал за шкалою склав $M=44,9$ ($SD=10,2$), що відповідає верхній межі середнього рівня та наближається до порогу високої тривожності.

Особистісна тривожність. Розподіл за рівнями особистісної тривожності демонструє більш виражену тенденцію до підвищених показників. Високий рівень особистісної тривожності є найбільш поширеним у вибірці — 30 осіб (50,0%). Це може свідчити про схильність значної частини респондентів сприймати різні життєві ситуації як емоційно напружені або потенційно стресогенні. Середній рівень виявлено у 26 осіб (43,3%), низький — лише у 4 осіб (6,7%). Середній бал за шкалою склав $M=45,2$ ($SD=10,7$), що відповідає високому рівню особистісної тривожності.

Порівняння двох шкал тривожності виявляє схожий розподіл показників із незначними відмінностями. Особистісна тривожність є дещо вищою та більш представленою у зоні високих значень (50,0% проти 45,0% за реактивною тривожністю). Це свідчить про те, що тривожність у досліджуваних проявляється не лише як ситуативна реакція на актуальні обставини, а й як відносно стійка особистісна характеристика. Переважання особистісної тривожності над реактивною може вказувати на схильність респондентів сприймати навколишнє середовище як таке, що містить потенційні стресогенні чинники, що, у свою чергу, може впливати на особливості міжособистісної взаємодії та переживання соціальної причетності.

Аналіз розподілу респондентів за типом локусу контролю за методикою РСК Дж. Роттер виявив переважання інтернального типу локусу контролю у досліджуваній вибірці.

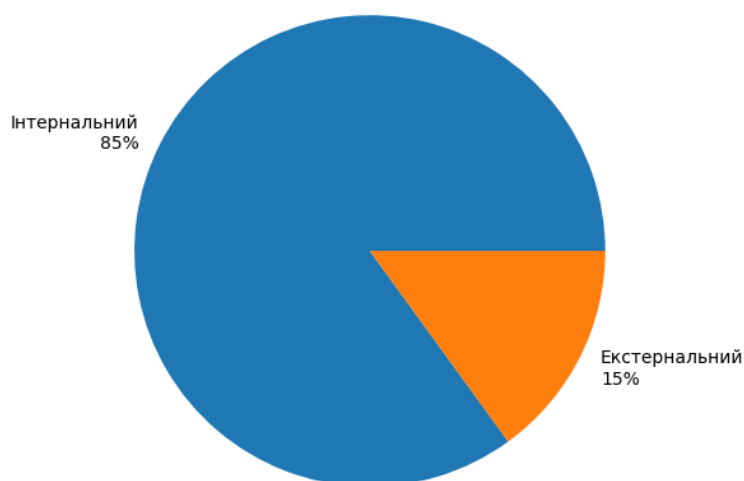

Рис. 2.4 розподіл респондентів за типом локусу контролю за методикою РСК (n=60)

Інтернальний тип локусу контролю виявлено у 51 респондента (85%). Це може свідчити про те, що більшість респондентів схильні пов'язувати події власного життя з особистими зусиллями, відповідальністю та власним впливом на життєві обставини.

Екстернальний тип локусу контролю встановлено лише у 9 осіб (15%). Для цієї групи більш характерним є пояснення подій впливом зовнішніх факторів, випадку або обставин.

Отримані результати свідчать про виражене переважання інтернального типу локусу контролю у вибірці, що може характеризувати досліджуваних як осіб, орієнтованих на особисту відповідальність та внутрішній контроль над подіями власного життя.

Аналіз результатів загальної шкали причетності (GBS) показав переважання високого рівня причетності у досліджуваній вибірці.

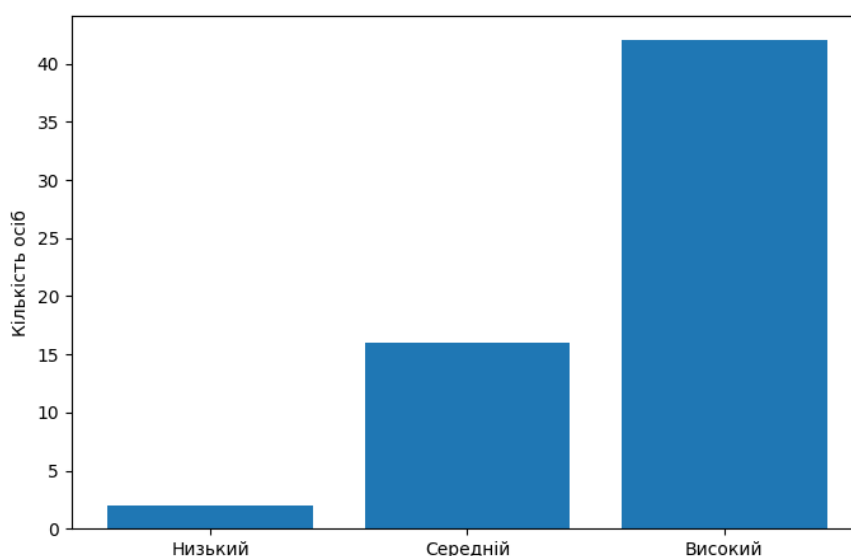

Рис. 2.5. Розподіл респондентів за рівнями загальної причетності за методикою GBS (n=60)

Високий рівень причетності виявлено у 42 респондентів (70,0%), що може свідчити про виражене відчуття належності, соціального зв'язку та включеності у міжособистісні взаємини. Середній рівень причетності встановлено у 16 осіб (26,7%), що відображає помірний рівень переживання соціальної включеності. Низький рівень причетності виявлено лише у 2 респондентів (3,3%), що може свідчити про недостатньо виражене відчуття соціальної належності та міжособистісної пов'язаності.

2.3. Математично-статистичний аналіз результатів дослідження

Перед проведенням кореляційного аналізу (див. Додаток Б) було здійснено перевірку нормальності розподілу отриманих даних за допомогою критерію Шапіро–Вілکا. Результати перевірки представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Результати перевірки нормальності розподілу за критерієм Шапіро–Вілка (n=60)

Шкала	W	p
Проявлена залученість (Ie)	0.973	0.203
Бажана залученість (Iw)	0.957	0.034
Проявлений контроль (Ce)	0.962	0.056
Бажаний контроль (Cw)	0.930	0.002
Проявлена прихильність (Ae)	0.956	0.030
Бажана прихильність (Aw)	0.804	<.001
Реактивна тривожність (CT)	0.962	0.060
Особистісна тривожність (OT)	0.985	0.645
Локус контролю (PCK)	0.977	0.329
GBS (соціальна причетність)	0.986	0.717

За результатами перевірки встановлено, що чотири змінні мають розподіл, який статистично значуще відхиляється від нормального: бажана залученість ($W=0.957$, $p=0.034$), бажаний контроль ($W=0.930$, $p=0.002$), проявлена прихильність ($W=0.956$, $p=0.030$) та бажана прихильність ($W=0.804$, $p<.001$). Решта шести змінних має нормальний розподіл ($p > .05$).

Оскільки результати перевірки нормальності розподілу показали наявність змінних із ненормальним розподілом, для подальшого аналізу було використано непараметричний коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

Кореляційний аналіз проводився у трьох блоках: зв'язки між тривожністю та показниками FIRO-B; зв'язки між локусом контролю та

іншими досліджуваними показниками; зв'язки між тривожністю та соціальною причетністю (GBS).

Тривожність ↔ міжособистісні відносини (FIRO-B)

На першому етапі було досліджено зв'язки між показниками реактивної та особистісної тривожності і шкалами методики FIRO-B. Результати представлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Кореляції Спірмена між показниками тривожності та шкалами FIRO-B (n=60)

Шкала FIRO-B	Реактивна тривожність (СТ)		Особистісна тривожність (ОТ)	
	r	p	r	p
Проявлена залученість	0.036	0.783	-0.074	0.573
Бажана залученість	0.041	0.753	-0.057	0.663
Проявлений контроль	0.225	0.083	-0.252	0.052
Бажаний контроль	0.233	0.074	-0.155	0.238
Проявлена прихильність	-0.041	0.756	-0.062	0.638
Бажана прихильність	-0.099	0.451	-0.013	0.919

r — коефіцієнт кореляції Спірмена; p — рівень статистичної значущості.

Кореляційний аналіз не виявив статистично значущих зв'язків між показниками тривожності та шкалами міжособистісних відносин за методикою FIRO-B (усі $p > .05$). Це свідчить про те, що у досліджуваній вибірці рівень реактивної та особистісної тривожності не має статистично підтвердженого зв'язку з поведінковими проявами залученості, контролю та прихильності у міжособистісних стосунках.

Водночас показники проявленого контролю при реактивній тривожності ($r=0.225$; $p=0.083$) та особистісній тривожності ($r=-0.252$; $p=0.052$), а також показник бажаного контролю при реактивній тривожності

($r=0.233$; $p=0.074$) наближаються до рівня статистичної значущості, однак не досягають прийнятого порогу $p < .05$. Це може вказувати на можливу тенденцію зв'язку між показниками тривожності та потребою в контролі міжособистісних ситуацій.

Локус контролю ↔ міжособистісні відносини, тривожність та соціальна причетність

На другому етапі було проаналізовано зв'язки між локусом контролю (РСК) та шкалами FIRO-B, показниками тривожності й соціальної причетності (GBS). Результати представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5. Кореляції Спірмена між локусом контролю та іншими показниками (n=60)

Показник	r (Спірмен)	p	Значущість
Проявлена залученість	0.105	0.424	н/з
Бажана залученість	0.267	0.039	p < .05 *
Проявлений контроль	0.079	0.549	н/з
Бажаний контроль	0.310	0.016	p < .05 *
Проявлена прихильність	0.026	0.846	н/з
Бажана прихильність	-0.033	0.800	н/з
Реактивна тривожність (СТ)	0.640	<.001	p < .001 ***
Особистісна тривожність (ОТ)	-0.470	<.001	p < .001 ***
GBS (соціальна причетність)	-0.529	<.001	p < .001 ***

Аналіз виявив п'ять статистично значущих кореляцій між локусом контролю та іншими досліджуваними показниками.

У сфері міжособистісних відносин за методикою FIRO-B встановлено два значущі позитивні зв'язки: між локусом контролю та бажаною

залученістю ($r=0.267$, $p=0.039$), а також між локусом контролю та бажаним контролем ($r=0.310$, $p=0.016$). Це свідчить про те, що зі зростанням інтернальності підвищується прагнення до включення у взаємодію та бажання впливати на ситуацію в міжособистісних стосунках. За іншими шкалами FIRO-B статистично значущих зв'язків із локусом контролю не виявлено.

Найбільш виражений статистично значущий зв'язок встановлено між локусом контролю та реактивною тривожністю ($r = 0,640$; $p < .001$). Отриманий результат може свідчити про те, що в умовах підвищеної соціальної невизначеності особи з більш вираженим внутрішнім локусом контролю гостріше переживають ситуації, які не можуть повністю контролювати, що супроводжується підвищенням рівня ситуативної тривоги.

Між локусом контролю та особистісною тривожністю виявлено негативний зв'язок середньої сили ($r=-0.470$, $p<.001$). Це означає, що зі зростанням інтернальності показники особистісної тривожності мають тенденцію до зниження. Такий результат може свідчити про те, що відчуття контролю над власним життям виступає важливим чинником зниження стійкої тривожності.

Між локусом контролю та соціальною причетністю встановлено статистично значущий обернений зв'язок ($r = -0,529$; $p < .001$). Отримані результати можуть свідчити про те, що особи з більш вираженим внутрішнім локусом контролю меншою мірою залежать від зовнішнього схвалення та підтримки групи, тоді як для осіб з більш екстернальною орієнтацією соціальна належність може мати більшу психологічну значущість.

Окремо було проаналізовано зв'язки між двома шкалами тривожності та показником соціальної причетності. Виявлено сильний позитивний зв'язок між особистісною тривожністю та GBS ($r=0.764$, $p<.001$). Це свідчить про те, що у досліджуваних вибірці вищі показники особистісної тривожності пов'язані з вищими показниками соціальної причетності.

Водночас реактивна тривожність має негативний зв'язок із GBS ($r = -0.548$, $p < .001$). Це свідчить про те, що підвищення ситуативної тривожності пов'язане зі зниженням показників соціальної причетності. Такий результат може вказувати на те, що в ситуації актуальної емоційної напруги респонденти можуть меншою мірою переживати соціальну включеність та міжособистісну пов'язаність.

Порівняння груп за рівнем тривожності

Для перевірки наявності відмінностей між групами з різним рівнем тривожності у показниках міжособистісних взаємин вибірку було поділено на три групи відповідно: низька тривожність, середня та висока. Для порівняння використовувався непараметричний критерій Краскела–Уолліса.

Таблиця 2.6. Результати критерію Краскела–Уолліса для груп за рівнем реактивної тривожності ($n=60$)

Шкала FIRO-B	χ^2	df	p
Проявлена залученість	0.809	2	0.667
Бажана залученість	1.368	2	0.505
Проявлений контроль	0.948	2	0.623
Бажаний контроль	1.582	2	0.453
Проявлена прихильність	0.549	2	0.760
Бажана прихильність	1.491	2	0.475

χ^2 — статистика критерію Краскела–Уолліса; df — ступені свободи; * $p < .05$.

За результатами критерію Краскела–Уолліса не виявлено статистично значущих відмінностей між групами з різним рівнем реактивної тривожності за жодною шкалою FIRO-B (усі $p > .05$). Отже, респонденти з низьким, середнім і високим рівнем ситуативної тривожності статистично не відрізняються за поведінковими проявами залученості, контролю та прихильності у міжособистісних стосунках.

Таблиця 2.7. Результати критерію Крассела–Уолліса для груп за рівнем особистісної тривожності (n=60)

Шкала FIRO-B	χ^2	df	p
Проявлена залученість	0.823	2	0.662
Бажана залученість	0.549	2	0.760
Проявлений контроль	4.501	2	0.105
Бажаний контроль	5.093	2	0.078
Проявлена прихильність	1.749	2	0.417
Бажана прихильність	0.986	2	0.611

χ^2 — статистика критерію Крассела–Уолліса; df — ступені свободи; * p < .05.

Аналогічні результати отримано для особистісної тривожності: статистично значущих відмінностей між групами за шкалами FIRO-B не виявлено (усі p > .05). Водночас показники проявленого контролю ($\chi^2=4.501$, p=0.105) та бажаного контролю ($\chi^2=5.093$, p=0.078) наближаються до рівня статистичної значущості, що може свідчити про можливу тенденцію до відмінностей у сфері контролю між групами з різним рівнем особистісної тривожності.

Порівняння груп за типом локусу контролю

Таблиця 2.8. Результати критерію Манна–Уїтні для груп інтерналів та екстерналів за шкалами FIRO-B (n=60)

Шкала FIRO-B	Z	p
Проявлена залученість	-0.771	0.440
Бажана залученість	-1.406	0.160
Проявлений контроль	-0.668	0.504
Бажаний контроль	-1.805	0.071
Проявлена прихильність	-0.164	0.870
Бажана прихильність	-0.726	0.467

Z — стандартизоване значення критерію Манна–Уїтні; p — рівень статистичної значущості; *p < .05

Для порівняння груп інтерналів та екстерналів за показниками FIRO-B вибірку було поділено на дві групи на основі результатів методики РСК: інтернальний тип (51 особа, 85%) та екстернальний тип (9 осіб, 15%).

За результатами порівняльного аналізу за критерієм Манна–Уїтні статистично значущих відмінностей між групами інтерналів та екстерналів за жодною шкалою FIRO-B не виявлено (усі $p > .05$). Водночас показник бажаного контролю демонструє тенденцію до статистичної значущості ($Z = -1.805$; $p = 0.071$), що може свідчити про можливі відмінності у потребі контролювати міжособистісні взаємини залежно від типу локусу контролю.

Слід зазначити, що нерівномірність груп (51 інтернал проти 9 екстерналів) могла знизити статистичну потужність аналізу та ускладнити виявлення потенційних відмінностей.

Отже, математично-статистичний аналіз результатів дослідження дозволив встановити такі особливості.

По-перше, перевірка нормальності розподілу за критерієм Шапіро–Вілка виявила ненормальний розподіл для чотирьох змінних із десяти, що зумовило використання непараметричного коефіцієнта рангової кореляції Спірмена.

По-друге, кореляційний аналіз не виявив статистично значущих зв'язків між показниками тривожності та поведінковими проявами міжособистісних відносин за методикою FIRO-B. Натомість локус контролю виявився пов'язаним із бажаною залученістю ($r = 0.267$; $p = .039$) та бажаним контролем ($r = 0.310$; $p = .016$) у міжособистісних стосунках.

По-третє, встановлено статистично значущі зв'язки між локусом контролю, показниками тривожності та соціальною причетністю. Виявлено, що локус контролю пов'язаний як із реактивною ($r = 0.640$; $p < .001$), так і з особистісною тривожністю ($r = -0.470$; $p < .001$). Отримані результати свідчать про наявність взаємозв'язку між особливостями суб'єктивного контролю та емоційними характеристиками особистості, однак потребують подальшого уточнення на ширших вибірках. Також встановлено статистично

значущі зв'язки між соціальною причетністю та показниками тривожності: позитивний зв'язок з особистісною тривожністю ($r = 0.764$; $p < .001$) та негативний — з реактивною тривожністю ($r = -0.548$; $p < .001$).

По-четверте, порівняльний аналіз не виявив статистично значущих відмінностей між групами з різним рівнем тривожності та типом локусу контролю за показниками FIRO-B, що свідчить про відносну стабільність міжособистісних потреб у межах досліджуваної вибірки.

ВИСНОВКИ

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи було виявити особливості міжособистісних взаємин осіб із різним рівнем тривожності та типом локусу контролю.

У ході теоретичного аналізу встановлено, що міжособистісні взаємини є складною багатовимірною системою соціальної взаємодії, яка включає емоційний, поведінковий та мотиваційний компоненти. У межах концепції В. Шутца вони розглядаються через базові міжособистісні потреби: включеність, контроль та прихильність.

Визначено, що тривожність є важливим психологічним чинником міжособистісної взаємодії та пов'язана з особливостями соціальної поведінки особистості. Водночас локус контролю виступає механізмом саморегуляції, який визначає схильність особистості пояснювати події життя внутрішніми або зовнішніми чинниками.

За результатами емпіричного дослідження встановлено, що у вибірці переважають середні показники за більшістю шкал методики FIRO-B. Найбільш вираженою особливістю є переважання низького рівня бажаної прихильності (58,3%), що свідчить про відносно невисоку потребу респондентів в емоційній близькості.

Дослідження тривожності показало наявність підвищених показників у вибірці: високий рівень реактивної тривожності виявлено у 45,0% респондентів, а особистісної — у 50,0%, що свідчить про значну поширеність стійких тривожних проявів.

Також встановлено переважання інтернального типу локусу контролю (85%), що характеризує досліджуваних як осіб, схильних брати відповідальність за події власного життя. Крім того, виявлено високий рівень соціальної причетності у більшості респондентів (70%).

Кореляційний аналіз не виявив статистично значущих зв'язків між показниками тривожності та шкалами FIRO-B. Водночас встановлено

позитивні зв'язки локусу контролю з бажаною залученістю ($r = 0,267$; $p < 0,05$) та бажаним контролем ($r = 0,310$; $p < 0,05$).

Виявлено статистично значущі зв'язки між локусом контролю та показниками тривожності: встановлено взаємозв'язок локусу контролю як із реактивною тривожністю ($r = 0,640$; $p < 0,001$), так і з особистісною тривожністю ($r = -0,470$; $p < 0,001$). Отримані результати свідчать про зв'язок особливостей суб'єктивного контролю з емоційними характеристиками особистості. Найсильніший взаємозв'язок у дослідженні встановлено між особистісною тривожністю та соціальною причетністю ($r = 0,764$; $p < 0,001$). Отриманий результат може свідчити про те, що особи з підвищеною схильністю до тривожності більшою мірою потребують відчуття належності, підтримки та включеності в соціальне середовище.

Порівняльний аналіз не виявив статистично значущих відмінностей між групами з різним рівнем тривожності та типом локусу контролю за показниками міжособистісних взаємин.

Отже, результати дослідження підтверджують наявність взаємозв'язків між локусом контролю, тривожністю та соціальною причетністю, тоді як емпірично не підтверджено наявність безпосередніх зв'язків між показниками тривожності та міжособистісними взаєминами за шкалами FIRO-B.

Список використаних джерел

1. Горбатюк М.М. Міжособистісні стосунки як чинник соціального становлення особистості. Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я. 2019. С. 60–64. URL: <https://jhealth.donnu.edu.ua/article/view/7498>.
2. Єрмакова С.С., Байрамова О.В., Доскач С.С. Психологія міжособистісних відносин: роль емпатії і спілкування. Журнал «Перспективи та інновації науки». Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». 2024. № 1(35). С.511-521.
3. Жмайло І.М. Міжособистісні взаємини як соціально-психологічна проблема. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 22. С.146-156.
4. Крупнік О. Особливості життєстійкості осіб з різним локусом контролю. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2023. Вип. 15. С. 54–61.
5. Молчанюк О.В. Гармонійна взаємодія людини та природи як основа виховання в особистості ціннісного ставлення до природи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць. Луганськ: Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. 2019. №1(88). С. 98–114.
6. Орбан-Лембрик, Л. Е. (2010). Соціальна психологія. Київ: Академвидав. – С. 112–118.
7. Новий словник української мови / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконіт. 2001. 614 с.
8. Пінська О.Л. Міжособистісні відносини як психологічний чинник педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у вищій школі. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2017. №2 (14). С.95-100.
9. Стрілецька І.І. Тривожність як індивідуальна властивість особистості (теоретичний аспект). Науковий часопис Національного

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2015. Серія 12: Психологічні науки. Випуск 1(46). С. 266-272.

10. Теплинська В. В. Дефініційний аналіз поняття «міжособистісні стосунки». Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2016. № 6 (303). С. 57-63.

11. Федосєєв В. А. Основи неврозології та психіатрії: навч. посіб. Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т». 2015. 79 с.

12. Франкл В. Базові концепції логотерапії. Харків: Гуманітарний Центр. 2022. 104 с.

13. Archer R. P. Relationships between locus of control and anxiety. *Journal of Personality Assessment*. 1979. Vol. 43. Issue 6. P. 617–626.

14. Barlow D.H. Unraveling the mysteries of anxiety and its disorders from the perspective of emotion theory. *Am Psychol*. 2000. № 55. pp. 1247–1263.

15. Cherry K. Horney's Theory of Neurotic Needs. URL: <https://www.verywellmind.com/horneys-list-of-neurotic-needs-2795949>

16. Craig K.J., Brown K.J., Baum A. Environmental factors in the etiology of anxiety. *Psychopharmacology: the Fourth Generation of Progress*. New York: Raven Press. 1995. pp. 1325–1339.

17. Lang P. Fear reduction and fear behavior: Problems in treating a construct. *Research in psychotherapy*. 1968. pp. 90-102.

18. Meng Yu, Hui Zhou, Meifang Wang, Xinfeng Tang. The heterogeneity of social anxiety symptoms among Chinese adolescents: Results of latent profile analysis. *Journal of Affective Disorders*. 2020. № 274. pp. 935-942.

19. Reknes J. Locus of control moderates the relationship between exposure to bullying behaviors and psychological strain. *Frontiers in psychology*. 2019. Vol. 10. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2019.01323/full>.

20. Rotter J.B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychol. Monographs*. 1966. V. 80. P. 11–28.

21. Şahin N. H., Şahin N., Tümer A. Locus of control and self-concept in interpersonal conflict resolution approaches. Turkish journal of psychiatry. 2010. URL: <https://salolli.org/75431A2>.
22. Van Egeren L. Stress and coping and behavioral organization. Psychosom Med. 2000. № 62. pp. 451–460.
23. Zivit Abramson. The Meaning of Neurosis According to Adler. The Journal of Individual Psychology. University of Texas Press. Vol. 71. 2015. pp. 426-439.
24. <https://studentam.net.ua/content/view/10952/86/>
25. <https://studfile.net/preview/9089335/page:27/>
26. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744055/1/146-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-280-2-10-20240105.pdf?utm_source=chatgpt.com

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні поведінкові орієнтації в міжособистісних відносинах (FIRO-B) (Вілл Шутц)
(модифікація Береженна О.Ю., Колесніченко Л.А.)

Інструкція. Для кожного твердження, визначте, яка з наведених нижче відповідей найбільше стосується вас.

Для тверджень 1 - 7 використовуйте цю шкалу оцінювання: 1 - зазвичай; 2 - часто; 3 - іноді ; 4 - зрідка; 5 - майже ніколи; 6 - ніколи

- _____ 1. Я намагаюся бути з людьми.
- _____ 2. Я дозволяю іншим людям вирішувати, що робити.
- _____ 3. Я приєднуюся до соціальних груп.
- _____ 4. Я дозволяю іншим людям сильно впливати на мої дії.
- _____ 5. Я дозволяю іншим людям контролювати мої дії.
- _____ 6. Я намагаюся бути в оточенні людей.
- _____ 7. Я намагаюся уникати самотності.

Для тверджень 8 - 16 використовуйте цю шкалу оцінювання: 1 - з більшістю людей; 2 - з багатьма людьми ; 3 - з декотрими (дехто); 4 - з кількома людьми; 5 - з однією або двома особами; 6 - ні з ким

- _____ 8. Я намагаюся бути товаришким до інших людей.
- _____ 9. Я намагаюся мати близькі стосунки з людьми.
- _____ 10. Я намагаюся зближуватися з людьми.
- _____ 11. Я легко піддаюся впливу людей.
- _____ 12. Я прагну встановлювати з людьми глибші та довірливі взаємини.
- _____ 13. Мені подобається, коли люди ставляться до мене холодно та відсторонено. *
- _____ 14. Я намагаюся, щоб інші люди робили речі так, як я хочу.
- _____ 15. Мені подобається, коли люди запрошують мене взяти участь у їхній діяльності.
- _____ 16. Мені комфортно, коли інші зберігають емоційну дистанцію у спілкуванні зі мною. *

Для тверджень 17 - 24 використовуйте цю шкалу оцінювання: 1- зазвичай; 2 - часто; 3 - іноді ; 4 - зрідка; 5 - майже ніколи; 6 - ніколи

- _____ 17. Я прагну, щоб інші люди робили те, що хочу я.
- _____ 18. Мені подобається, коли люди запрошують мене долучитися до їхньої діяльності.
- _____ 19. Мені подобається, коли люди ставляться до мене холодно і відсторонено.
- *
- _____ 20. Я намагаюся сильно впливати на дії інших людей.
- _____ 21. Мені приємно, коли інші включають мене у спільні справи.
- _____ 22. Мені подобається, коли люди пропонують мені приєднатися до того, чим вони займаються.
- _____ 23. Мені комфортно, коли інші зберігають емоційну дистанцію у спілкуванні зі мною. *
- _____ 24. Я намагаюся робити так, щоб інші люди вчиняли так, як я хочу.

Ключ до обробки результатів

Підрахунок здійснюється шляхом сумування балів за кожною шкалою. Кожна відповідь оцінюється відповідно до обраного варіанта за такою системою:

- 1 – «Зазвичай» / «Більшість людей»;
- 2 – «Часто» / «Багато людей»;
- 3 – «Іноді» / «Дехто»;
- 4 – «Зрідка» / «Декілька людей»;
- 5 – «Майже ніколи» / «Одна або дві людини»;
- 6 – «Ніколи» / «Ніхто».

Обернені питання: № 13, 16, 19, 23

Перед підрахунком проводиться реверсування відповідей для цих пунктів, оскільки вони є зворотно сформульованими. Реверсування здійснюється за принципом: 1 ↔ 6, 2 ↔ 5, 3 ↔ 4, 4 ↔ 3, 5 ↔ 2, 6 ↔ 1

Таким чином, якщо респондент обрав варіант «6 – Ніколи», він оцінюється як 1 бал; якщо обрав «5 – Майже ніколи», це 2 бали, і навпаки.

Після реверсування обернених пунктів обчислюється сума балів за кожною шкалою, що відображає рівень прояву відповідної міжособистісної поведінкової орієнтації.

Шкала «Проявлена залученість у взаємодію» – 1,3,6,7

Шкала «Бажана залученість» – 15, 18, 21, 22

Шкала «Проявлений контроль» – 14,17,20,24

Шкала «Бажаний контроль» – 2,4,5,11

Шкала «Проявлена прихильність» – 8,9,10,12

Шкала «Бажана прихильність» – 13,16,19,23

Тестові норми за шкалами «Основні поведінкові орієнтації в міжособистісних відносинах (FIRO-B)»

Шкали	Рівні прояву		
	Низький	Середній	Високий
Проявлена залученість у взаємодії	<9	9-14	>14
Бажана залученість у взаємодії	<8	8-13	>13
Проявлений контроль у взаємодії	<12	11-19	>19
Бажаний контроль у взаємодії	<14	16-19	>19
Проявлена прихильність у взаємодії	<9	9-15	>15
Бажана прихильність у взаємодії	<9	9-24	24

Проявлена залученість у взаємодію. Відображає частоту й інтенсивність ініціювання людиною соціальних контактів, участі у групових процесах і прагнення бути включеною у взаємодію.

Високий рівень характеризується активним ініціюванням контактів, прагненням до участі в колективних заходах, схильністю розширювати коло взаємодії. Може супроводжуватися потребою постійної соціальної присутності.

Середній рівень: збалансована соціальна активність; людина підтримує взаємодію, але здатна зберігати автономність і комфортно функціонує як у групі, так і поза нею.

Низький рівень: обмежене ініціювання контактів, вибірковість у взаємодії, орієнтація на автономність. Не обов'язково свідчить про соціальну ізоляцію, може відображати інтровертований стиль.

Бажана залученість. Відображає ступінь очікування включення з боку інших та потребу в соціальному прийнятті.

Високий рівень: виражена потреба у приналежності, запрошенні до участі, підтвердженні соціальної значущості. Може супроводжуватися підвищеною чутливістю до виключення.

Середній рівень: помірна потреба у соціальному прийнятті; людина комфортно реагує як на ініціативу інших, так і на самотійність.

Низький рівень: невисока залежність від зовнішнього включення; людина не очікує активного залучення з боку інших, задовольняється автономним функціонуванням.

Проявлений контроль. Відображає схильність людини брати на себе відповідальність, керувати іншими, впливати на рішення та перебіг подій.

Високий рівень: схильність брати на себе керівну роль, приймати рішення, структуровувати взаємодію. Може проявлятися як домінантність у групі.

Середній рівень: гнучке ставлення до влади та відповідальності; здатність як керувати, так і підпорядковуватися залежно від контексту.

Низький рівень: невисока ініціатива у сфері управління; орієнтація на рівноправну або підлеглу позицію; уникнення боротьби за статус та відповідальності.

Бажаний контроль. Відображає ставлення людини до впливу з боку інших, наскільки вона готова дозволяти іншим керувати собою, потребу в структурі або автономії.

Високий рівень: низька толерантність до зовнішнього контролю, прагнення самотійно визначати напрям власних дій, виражена потреба в автономності та самотійності у прийнятті рішень.

Середній рівень: Готовність враховувати авторитет і правила, зберігаючи внутрішню автономію.

Низький рівень: потреба у зовнішній структурі, керівництві або чітких орієнтирах; комфортність у ситуації регламентованої взаємодії.

Проявлена прихильність. Відображає частоту та інтенсивність відкритого вираження тепла, довіри, емоційної підтримки.

Високий рівень: відкрита, емоційна людина, схильна до прояву тепла, довіри, щирих почуттів у стосунках.

Середній рівень: відкритість і прояв прихильності залежать від обставин та характеру взаємин; здатність регулювати емоційні прояви відповідно до ситуації.

Низький рівень: стриманість у вираженні почуттів; перевага раціональної або дистанційованої форми взаємодії.

Бажана прихильність. Відображає потребу в отриманні емоційної теплоти, підтримки та психологічної значущості.

Високий рівень: виражен потреба у близьких, довірливих стосунках, очікування турботи та емоційної підтримки від інших.

Середній рівень: комфортний баланс між близькістю та автономністю; відсутність надмірної залежності від емоційної підтримки.

Низький рівень: низька потреба у теплих стосунках, схильність уникати емоційної близькості, можлива внутрішня замкненість або обережність у формуванні емоційної залежності.

Отримані показники за шкалами методики відображають індивідуальний профіль міжособистісної орієнтації особистості за трьома базовими потребами — залученості, контролю та прихильності — у двох поведінкових вимірах: проявленому (Expressed) та бажаному (Wanted). Аналіз здійснюється як за окремими шкалами, так і через співвідношення між ними. Особливе значення має узгодженість або дисбаланс між проявленими та бажаними параметрами кожної потреби, оскільки саме ця різниця може виступати джерелом внутрішньої напруги або міжособистісних конфліктів. Комплексний аналіз профілю дозволяє визначити характер соціальної активності особистості, її ставлення до влади та автономії, а також рівень потреби в емоційній близькості, що створює підґрунтя для прогнозування особливостей поведінки в групових і міжособистісних ситуаціях.

Додаток Б

Корреляционная матрица											
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
A	Спирмен	—									
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)										
B	Спирмен	0.105	—								
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58									
C	Спирмен	0.267*	0.426***	—							
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58								
D	Спирмен	0.079	0.254	0.073	—						
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58							
E	Спирмен	0.310*	0.383**	0.111	0.301*	—					
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58						
F	Спирмен	0.026	0.598***	0.337**	0.136	0.142	—				
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58					
G	Спирмен	0.846	<.001	0.009	0.300	0.279	—				
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58				
H	Спирмен	-0.033	-0.160	0.279*	-0.305*	-0.295*	-0.082	—			
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58	58			
I	Спирмен	0.800	0.222	0.031	0.018	0.022	0.535	—			
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58	58	58		
J	Спирмен	0.640***	0.036	0.041	0.225	0.233	-0.041	-0.099	—		
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58	58	58	58	
I	Спирмен	-0.470***	-0.074	-0.057	-0.252	-0.155	-0.062	-0.013	-0.535***	—	
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58
J	Спирмен	<.001	0.783	0.753	0.083	0.074	0.756	0.451	—		
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58
J	Спирмен	-0.529***	-0.014	-0.007	-0.141	-0.184	0.160	-0.136	-0.548***	0.764***	—
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58
J	Спирмен	<.001	0.915	0.960	0.283	0.158	0.223	0.300	<.001	<.001	—
	$\rho(\rho)$										
	df (степеней свободы)	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58

Примечание: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$